

Pastabos pačiam sau

Idėja, sutelkusi didelius ir mažus

Šį rudenį Lietuvoje surengtas Konstitucijos egzaminas patvirtino, kad ši idėja įdomi ir reikalinga visuomenei. Spalio 4 d. visose šalies savivaldybėse vykusiam Konstitucijos egzamine dalyvavo per tūkstantį savanorių, atėjusių patikrinti Konstitucijos žinias. Projekto sumanytojai ir rengėjai – Teisingumo ministerija bei Lietuvos žurnalistų sąjunga – šiai idėjai, gyvuojančiai antrus metus, sutelkė būrį talkininkų ir pavienių entuziastų. Organizatoriai pakvietė tapti idėjos šaukliais žinomiausius šalies žmones – menininkus, sportininkus, dvasininkus, o patį projektą ėmėsi globoti Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus. Kitas egzaminu rengėjų žingsnis – jo pristatymas apskrityse. Rengiantis Konstitucijos egzaminui apskričių ir savivaldybių bibliotekoms buvo dovanojama knygų: daugeliui savivaldybių bibliotekų perduota Lietuvos Respublikos Konstitucijų ir knygų „Pirmasis Lietuvos Konstitucijos egzaminas”.

Idėja surengti Konstitucijos egzaminą tautai bei jos išrinktiems atstovams ir taip paminėti pagrindinio šalies įstatymo 15 metų sukaktį kilo praėjusiais metais. Pirmąkart 2007 m. surengtame Konstitucijos egzamine dalyvavo apie tūkstantį šalies piliečių, vėliau prie projekto prisijungė per 400 mokyklų, kuriose Konstitucijos egzaminu testą laikė vyresniųjų klasių moksleiviai. Vėliau Teisingumo ministerijoje surengtame finale dalyvavo geriausi Konstitucijos žinovai iš kiekvienos savivaldybės, o įvertinus dalyvių esė buvo išrinkti laimėtojai. Šiais metais Konstitucijos egzaminas taip pat buvo organizuojamas dviem etapais: savivaldybėse, šių metų spalio 4 d., ir Vilniuje, spalio 25 d. Žinios buvo tikrinamos testo forma, t. y. prie pateiktų klausimų reikėjo pasirinkti vieną iš kelių atsakymų variantų. Geriausiai atsakiusieji vėliau vyko į Vilniuje surengtą finalą. Šiame etape savivaldybių laureatai rašė esė apie Konstitucijos svarbą valstybės ir piliečio gyvenime.

Konstitucijos egzaminui rengėsi ne tik būsimieji jo dalyviai, bet ir patys mažiausieji mokyklų bendruomenių nariai. Projekto vykdytojai šiemet aktyviai bendravo su pedagogais ir skatino kiekvieną iniciatyvą, kuri susijusi su būsimuoju egzaminu ar Lietuvos Respublikos Konstitucija, noru ją atsiversti ir kuo anksčiau sužinoti apie pagrindines valstybės ir jos piliečių gyvenimo taisykles. Pirmieji apie savo ketinimus prisijungti prie Konstitucijos egzaminu projekto pranešė druskininkiečiai. „Atgimimo” pradinės mokyklos mokytoja Edita Žukauskienė vedė pirmokams pamoką apie Konstituciją. Mokytoja pirmiausia mažiesiems piliečiams parodė knygą žaliu viršeliu – Lietuvos Respublikos Konstituciją. Tuomet pasakojo, kokia tai knyga, kas joje surašyta, kodėl ji reikalinga. Pirmokėliai atidžiai klausėsi pasakojimo ir džiaugėsi, jog galės savo darbeliais prisidėti prie didelio projekto. Po pokalbio vaikai piešė, kaip jie įsivaizduoja Konstitucijoje išdėstytas nuostatas. Kiekvienas piešiniuose vaizdavo savo pasirinktą teisę ar pareigą. Įdomu tai, kad daugeliui mažųjų piliečių įstrigo nuostata apie galimybę jaustis saugiam savo valstybėje. Vaikai piešė, kad žmogaus būstas neliečiamas ir kad žmonės gali laisvai pasirinkti gyvenamąją vietą, darbą bei verslą. Kitos vaikams svarbios vertybės, minimos Konstitucijoje, – šeima ir galimybė mokytis. Mažieji mėgino perteikti vaizdais, jog šeima yra valstybės pagrindas ir kad nuo 7 metų jie privalo eiti į mokyklą. Vaikai noriai piešė, kad žmogus turi teisę į poilsį ir laisvalaikį. Visi, kurie spalio 4 d. atėjo į Konstitucijos egzaminą Druskininkuose, galėjo taip pat pamatyti ir įvertinti mažųjų piliečių išmonę ir pilietinę iniciatyvą.

Kornelija Ežerskytė

Livija Šerputytė. 1a klasė. (Druskininkai)

Rožės Dievo Gailestingumo Motinai

Aldonos Žemaitytės nuotrauka

Lapkričio 9–16 dienomis Vilniuje, Šv. Teresės bažnyčioje, Aušros Vartų koplyčioje ir visoje Aušros Vartų gatvėje vyksta tradiciniai Švč. M. Marijos, Dievo Gailestingumo Motinos, atlidai. Jų tema – „Palaiminti gailestingieji, jie susilauks gailestingumo”. (Mt 5,7).

Šie žodžiai turėtų nušveisti sielą nuo kasdienybės rūdžių. Jie turėtų pradėti naują – gailestingumo – kultūrą, kaip priešpriešą ir pasipriešinimą mirties kultūrai, kuri įsiveržė ne tik į naktinius klubus ir lošimo namus, bet ir į mokyklas, ligonines, bažnyčias. Gailestingumo savaitės Vilniuje vyksta pavasariais, kai švenčiami atlidai Dievo Gailestingumo šventovėje prie stebuklingojo paveikslo „Jėzau, pasitikiu tavimi”, ir vėlų rudenį – prie Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslo, kur kasdien karaliauja malda ir susitelkimas. Šios dvi savaitės pereinamuoju metų laiku yra lyg du riboženkliai, Vilnių žymintys Gailestingumo miestu.

Šiandien, lapkričio 15 d., Aušros vartų gatvėje tikinčiųjų bendruomenė meldžiasi už Vilnių, savo miestą, prašydama jam palaimos.

... Dulsvas stiklas, balkšvas opalinis rūkas. Forma banguoja kaip pieva, kai rūkas palengva leidžiasi žemyn. Tai apie šią vazą, pilną vėlyvo rudens rožių Marijai. Ir apie spalio–lapkričio sandūroje, kai žemę kloja opaliniai rūkai, į Dievo Gailestingumo pievas amžinai iškeliavusią iškilią dailininkę Gražiną Didžiūnaitę.

Apie ją ir jos kūrybą – 4-ame psl.

A.Ž.

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1 psl. Kornelija Ežerskytė. Idėja, sutelkusi didelius ir mažus.
- 2 psl. Julija Švabaitė-Gylienė. Eilėraščiai; Viktoras Alekna. Apie Salomėja Nėrį.
- 3 psl. Renata Šerelytė. Sužeistų sielų našta.
- 4 psl. Aldona Žemaitytė. Stiklo karalijos apžavėta.
- 5 psl. Julija Mušinskienė. Palikimas grįžta į Lietuvą. II
- 6 psl. Aušra Gribauskiene. Simpoziumas – ruošos darbai.
- 7 psl. Vytautas Maciūnas. Pasaulio lietuvių centre –kaip namie.
- 8 psl. Gerda Gudjurgienė. Laikas gydo žaizdas.

Redaguoja Aldona Žemaitytė aldaze@gmail.com

Maketuoja Jonas Kuprys

Julija Švabaitė-Gylienė

Skirta Salomėjai Nėriai (iš knygos Ant vėlių suolelio)

Noriu kalbėti su tavim

Noriu kalbėti su tavimi
paprastu žodžiu,
kaip Alvite kalbėdavo
tavo ir mano
senoliai.

Ant Širvintos krantų
gimiau tavo
kaimynystėje,

O niekad nesutikau,
nesikalbėjau...

Tačiau mane lydi
gaudulingi tavo
eilėraščiai–

„Malda širdy netilpo,
ir buvo graudu graudu,
o žvakė tirpo, tirpo,
vargonai gaudė gaudė...”
(Iš Salomėjos Nėries eilėraščio „Atsivertimas”
knygoje „Prie didelio kelio”)

Niekada nepalikai Alvito

Niekada nepalikai Alvito
nei eilėraščių juodais
viršeliais,

nei koplytėlės kaime,
prie akmenuoto
kelio –

Mirštančiuoe delnuose
išsinešei
raudoną bažnytelę

su savo giminės
istorija.

Atsiklaupei ir eini

Atsiklaupei ir eini
keliais per šventą Oną
aplink bažnytelės
griaučius...

Ko liūdi tavo siela,
išlaisvinta iš skausmo
keršto
ir neapykantos?

Ko vis neatleidžia
žmonės?

Jisai iš Galilėjos
priglaudė tave
paskutinėje maldoje
prie trijų cementinių
laiptų...

Septyniolika pušų

Septyniolika pušų
ir aštuonis
bijūnų krūmus
pasodinai šalia Palemono
namelio.

Atsivežei diemedį
iš Kiršų
jau penktą ryto
laistydavai
ravėdavai...

Pasodinau šiandien
tavo diemedžio
šakelę,

prisiminiau tragišką
tavo kelią

ir paskutinę
išpažintį –

Jie lyg kirviu nukirto

Jie lyg kirviu nukirto
tavo sąmonę,
žodį,

išvertė eilėraščių
lyg baltą rūbą,
išpurvino,

melo plytomis
grindė tavo naują
gyvenimą,

pylė nuodus
į širdį,
kad jauna mirtum

kad amžinai užgestų
tau tėviškės
žiburys –

Tavęs nepalydėjome

Tave pasmerkė mirti.
Nuplakė rykštėmis.

„Jeruzalės moterys,
verkite ne manęs,
o savęs...”

Mes už meilę dažnai
pykčio spygliu perveriam
savo artimo kūną
ir sielą,

tikėdami tik savimi.

Tavęs nepalydėjome
kančios ir atsiprašymo
kely,

nesuklupome
už savo nuodėmes...

Taip poetė Julija Švabaitė-Gylienė atiduoda savo pagarbą didžiausiai XX a. lietuvių poetei, kurią šių dienų kai kurie fariziejiški kritikai literatūriniuose laikraščiuose jos šimtmečio jubiliejaus proga siūlė siųsti myriop. Ir būtų nusiuntę, jei tik poetė būtų gyva buvusi... Ką gi, gyvename vulgarumo ir agresyvumo amžiuje.

Laiške šių eilučių autorei Julija Švabaitė-Gylienė su kartėliu rašo: „Žinau, kad daug kas mane kritikuoja už Salomėją Nėrį, bet aš viską priimu; – tačiau nė kiek nesigailiu, kad tuos eilėraščius rašiau... Salomėja daug iškentėjo, atsiprašė, atliko išpažintį; – bet neišdavė nė vieno žmogaus... Kai tą pasakau jos kritikams, jie nutyla...”

J. Švabaitė ir prozininkas Viktoras Alekna yra bene didžiausi Salomėjos Nėries gynėjai tiesiogine prasme. Jie atmeta ideologines aplinkybes, dėl kurių vieni poetę liaupsino, kiti žodžių akmenimis užmėtė. V. Alekno biografinė apysaka „Salomėja” susilaukė trijų leidimų (du kartus leido „Dienovidis” – 1993 ir 1996 m.), 2006 m. leidykla „Mūsų knyga”. Ir gal nieko stebėtino, kad didžiulėje knygų mugėje, kai nuo knygų gausos knygynuose raibsta akyse, „Salomėja” buvo tarp perkamiausių. Jai nereikėjo skambių reklamų ir pristatymo vakarų.

Salomėja Nėris gimė 1904 m. lapkričio 17 dieną. Tad šiandien yra proga ne tik prisiminti jos gimimo datą, bet ir pateikti pluoštelį kūrybos. Šalia Julijos Švabaitės eilėraščių spausdiname žiupsnelį impresijų iš V. Alekno „Salomėjos” apie paskutiniąsias poetės dienas.

„O po poros dienų atėjo dar viena, visai netikėta viešnia: Vilniaus lėlių teatro režisierė Mykolė Krinickaitė. Atnešė bilietų į jų teatro gastroles Kaune.

Nukelta į 3 psl.

Julija Švabaitė-Gylienė

Sužeistų sielų našta

RENATA ŠERELYTĖ

Palmira Rudalevičienė. *Sužeistieji. Iš psichiatro užrašų.* – Vilnius: Alma littera, 2007. – 320 p.: iliustr.

Dainiaus Pūro žodžiais, kad mes, lietuviai, „esame labai silpni emocinio raštingumo srityje“, galima būtų pradėti ir baigti šią anotaciją. Juolab kad įvairios Lietuvoje rengiamos statistikos šiuos psichiatro žodžius patvirtina. Tačiau ši knyga neįkyriai moko, „jausmų atpažinimo pradžiamokslio“, kuris būtinas, jeigu norime nebijoti ir nesigėdyti savo jausmų bei, kaip teigia D. Pūras, „išsivaduoti iš kraštą apėmusios beprasmiškų mirčių ir kitokių tragedijų epidemijos“.

Ir kadangi šią funkciją atlieka gydytoja psichiatrė su turtingu profesiniu akiračiu, ir atlieka tai ne kaip nors įmantriai, žarstydamą specifinius terminus ir formuluotes, o paprasčiausiai pasakodama savo pacientų istorijas, tai veikia. Kitaip ir būti negali, nes kiekvienas gyvenimas – unikalus. Be to, P. Rudalevičienė – jautri pasakotoja ir subtili komentuotoja. Kadangi „Sužeistieji“ – ne grožinės literatūros kūrinys (nors jame atsiveria tokia „rūda“ rašytojui, kad laikykis!..), čia svarbesnis teksto tikslumas, nei puošnumas, o metaforos ir epitetai atlieka ne stiliaus priemonių vaidmenį, o veikiau sušildo skaitytojo širdį ir leidžia atgyti sausoms psichiatrinėms diagnozėms (pavyzdžiui, man labai gražus pasirodė karališkosios žuvėdros įvaizdis, kurį autorė skyrė šizofrenija sergančiai jaunai moteriai).

„Karalių slėnis yra psichiatro darbo laukas. (...) kiekvienas pacientas yra karalius“, – taip sakyti Lietuvoje, kurėjimas pas psichiatrą prilygsta žmogaus nurašymui ir viešam pasmerkimui, sakyčiau, netipiška. Tačiau, prisiminus sovietinės psichiatrijos metodus, galbūt neverta smerkti ir manančių, kad iš „durniaus“ gero nesulauksi. Visi mes buvome – o gal ir tebesame – savotiški ligoniai, taigi – karaliai be karalysčių. Autorė analizuoja daugelį situacijų, kurias galima vadinti tipiškomis (neištikimybė, pavydas, egoizmas, seksualinė prievarta, tėvų ir vaikų abejingumas vieni kitiems, santuokos krizė), tačiau kadangi tai „perleidžiama“ per konkretaus žmogiško gyvenimo, o ne išgalvotos istorijos filtrą, užčiuopiant subtiliausius, skaudžiausius niuansus, visa tai net nukrečia. Autentiškumo siaubu.

Charakteriai tokie, kad neretas rašytojas pavydėtų. Tik jie sukurti ne autorės, o gyvenimo. Autorės nuopelnas tas, kad ji atveria žmogaus gyvenimą kaip knygą, siūlydama jį perskaityti ne probėgšmais, paviršutiniškai, o priimti jį kaip savo. Suprasti, galbūt ir atleisti. Net tiems, kurių nekenčiame. Psichiatrija šioje knygoje man netikėtai atsivėrė kaip krikščionybės pagal-

bininkė ir skirtingų žmonių susikalbėjimo galimybė, užuot buvusi šalta, racionali represinė jėga. Apie ką bekalbėtų autorė – apie vyrų paliktas žmonas, veržlių emancipuotų meilužių išardytas šeimas, moterų abortus, agresiją ir etc. – ji nesmerkia ir neteisina, tačiau aiškiai, nevyniodama į vatą, įvardija tai, ką daugelis linkę vadinti kitais vardais. Dėl neištikimybės dažniausiai kaltas pasileidimas (autorės įvardytas kaip savotiškas žmogaus sielos pažeistumas, liga, jis Lietuvoje, o ir pasaulyje, turi bene daugiausiai gražių, bet melagingų vardų!..), o abortas – ne moters emancipacijos ir išdidumo ženklas, o jos paniekinimas. Autorė atveria, koks baisus gali būti egoizmas ir abejingumas, ką bekalbėti apie seksualinę prievartą, kuri mūsų visuomenėje ilgai buvo tabu, o ir šiandien apie ją kalbėti „nepatogu“, mat dažnai prievartautojas būna iš artimiausių žmonių rato.

Daugelis knygos temų iš tiesų yra tokios, apie kurias kalbėti „nepatogu“. Negera. Netgi – baisu. Bet jau seniai reikėjo tą padaryti, nes lietuviai – serganti tauta, o ligos gydymas prasideda nuo diagnozės įvardijimo ir ligonio suvokimo, kad jis serga. Imkime paprastus, bet iškalbingus faktus, tas pačias statistikas ir visuomenės tyrimus: lietuvių vaikai jaučiasi labiausiai pažeidžiami tarp savo bendraamžių europiečių, savizudybės, alkoholis ir smurtas keliuose bei šeimose nusineša taip pat bene daugiausia gyvybių Europoje. O kur dar plikas „materialistinis“ augančios kartos auklėjimas, meninių ir kultūrinių kriterijų smukimas, kičo multiplikavimas, savigarbos neugdytas, žiaurus elgesys su vaikais, gyvūnais, aplin-

Antano Petrausko nuotr.

ka?.. Niekaip nesuprantu, kaip lietuviai, ultrapatriotiškų rašytojų dažnai įvardinami kaip „dvasingi“ pagony, garbinę šventuosius ažuolus ir akmenis, gali šitaip teršti ir šiukšlinti savo dabartinę aplinką. Gal jie niekuomet „dvasingi“ ir nebuvo?.. Arba kitas kraštutinis: neretai labai žavimės egzotiškais Rytai, tikime reinkarnacija, bet žiauriai elgiamės su gyvūnais ir gamta. Šunį pro langą išmetusiam piliečiui linkėčiau po mirties įsikūnyti į šį gyvūną, nes, regis, žmogiskumas kai kuriems žmonėms – per sunki ir nesuvokiama našta.

„Sužeistieji“ – ne tik asmeniškų istorijų knyga, bei ir kūrinys, kurį pavadinčiau Lietuvos visuomenės skerspjūviu. Prisipažinsiu, daugeliu istorijų nebūčiau patikėjusi, ypač jei tai būtų grožinė literatūra, kuri įprato meluoti, dėl efekto titulinuose puslapiuose pridurdama: „Įvykiai ir asmenys šiame kūrinyje išgalvoti“. Tačiau gydytojos psichiatrės užrašai – visai kas kita. Juolab kad P. Rudalevičienė juos parašė, trokšdama ne išgarsėti, o padėti žmonėms susivokti, sveikti. Tai ne popkultūrinė akcija, o mesianistinė misija. Geroji žinia, kuri baimės ir mirties kultūros valdomame pasaulyje sako, kad gyvenimas yra „prasmingas nuo pat pradėjimo akimirkos iki mirties“ (tai autorei liudytų paskutiniosios popiežiaus Jono Pauliaus II gyvenimo valandos). O gydytojas – kartu su mokytojais ir dvasininkais – yra ne verslo, pinigų ir politikos įkaitas, o ramios „šventumo vietos“ kūrėjas. Tai ypač svarbu, nes pasaulyje daugėja psichinių ligų, fobių, manijų, agresyvaus triukšmo ir beprasmiškai praleidžiamo laiko.

Šiai knygai nereikėjo reklamos – skaitytojai ją noriai pirko. Tačiau ji verta ne tik sėkmingo pardavimo, bet ir dėmesingo perskaitymo. Ir aš viliauosi, kad jos neištiks eilinio bestselerio likimas – ji nebus pamiršta, o kai kam galbūt pasitarnaus kaip savivokos priemonė. □

Atkelta iš 2 psl.

Aplankė ir Sofija Čiurlionienė, ir Ieva Simonaitytė. Salomėja jau savaitę gulėjo atskiroje palatoje viena, ir kampas buvo pilnas lankytojų atneštų gėlių. Birželio 21 dieną aplankė Eliza Vencloviė. Salomėja drebančia ranka parašė laiškutį Drazdauskui, prašydama kelių egzempliorių jau išleisto rinkinio „Lakštingala negali nečiulbėti“. Vencloviė nunešė laiškutį ir parnešė penkias knygeles. Salomėja paėmė vieną, pavartė, pavartė, numetė į šalį ir dejuote sudejavo:

– Ką jie padarė... Ką jie padarė...

Nuolatinė lankytoja buvo Jadvyga Laurinavičiūtė. Ji ateidavo dažniausiai vakarais, ir jos vienos ilgai kalbėdavosi. Kartą Salomėja klausia:

– Jadvyga, kodėl tu manęs, kai grįžau iš Maskvos, nė karto nepavadinai į bažnyčią? Juk tu viena tai eini!

– O ko tu man niekad neužsiminei apie tai? –

atsakė Jadvyga. – Argi aš galėjau žinoti, kas tavo širdyje?

– Kas mano širdyje? Ką aš galiu žinoti... Kartais užaina toks gaudumas, kai prisimenu anas dienas. Kaip būdavo gera, ramu, kai kadaise klausydavau šventų Mišių, eidavau išpažinties, kas rytą susitikdavau su Dievu, priimdavau Jį į savo širdį. Kokia laiminga jausdavausi, kai priimdavau šventą komuniją. Kaip seniai visa tai buvo...

Kiek pritilusi, Salomėja šiek tiek pakilesniu balsu tarė: – Jadvyga, prisiek, kad tu mane palaidosi su bažnytinėmis apeigomis!

– Ką tu, Sale! Kaip tu gali reikalauti to, ko aš negalėsiu padaryti! Ar tu nežinai, kas tu esi? Kas man leis tave laidoti su bažnytinėmis apeigomis? Ne, Sale, prisiekti negalėsiu.

– Gerai... Tai nors Mišias užprašyk.

– Šitą galėsiu padaryti. Bet juk tu nemirsi. Išgysi.

– Mirsiu, Jadze, mirsiu. Šitie gydytojai manęs

neišgydys. Nebent kas nuvežtų mane į Baškiriją...

– Kodėl į Baškiriją?

– Tą kepenų ligą aš tikriausiai gavau Baškirijoje. Užsikrėčiau per avieną. Ten kartais gaudavau valgyti... Baškirai dažnai ja serga, o mūsų gydytojai jos neišgydo. Tik baškirų žyniai. Nuvežtų mane kas ten, ir žynys pagydytų...

Paskui Salomėja ištraukė iš po pagalvės juodą sąsiuvinį ir tiesė jį Jadvygai sakydama:

– Paimk, Jadze, išsaugok ir paskelbk, kai bus galima. Čia mano išpažintis tautai. Ir atsiprašymas, kad per mane ji kenčia. Paimk...

– Jadvyga paėmė, pavartė, bet grąžino Salomėjai sakydama:

– Ir šito negaliu padaryti: neseniai suimta mano sesuo, brolis. Namuose buvo didelė krata. Ką gali žinoti: gal ir mane jau šįvakar iš tavęs einančią suims... Paieškok tikresnio žmogaus, tokio, kuriam negrėstų suėmimas.

Ir Salomėja pakišo sąsiuvinį po pagalve." □

Stiklo karalijos apžavėta

Keletas įspūdžių a.a. stiklininkei Gražinai Didžiūnaitytei atminti

ALDONA ŽEMAITYTĖ

Auksinis rugsėjis – keturios į viršų platėjančios vazos, keliančios krintančių lapų, staiga auksu ir ugnimi nusidažiusių miškų, tykiame ore skraidančių voratinklų prisiminimus. Po pievas ir miškingas kalveles dar plaukioja ūkai, nukritęs lapas dar sapnuoja medį ir praėjusios vasaros šilumą, o išskaidrėjęs oras jau žada artėjančią žiemą. Dulšvas stiklas, balkšvas opalinis ūkas, – pagrindinis kompozicijos motyvas. Forma banguoja, kaip banguoja pieva, kai rūkas palengva leidžiasi žemyn, skaidria rasa nuberdamas rudenėjančią vešlią šilkinę žolę.

Kaimo vakarai – trys tiesios skirtingo aukščio, santūraus silueto vazos, paslaptinai blizgančios savo tamsiu tauriu koloritu. Jis primena juodalksnių kamienus, supančius erdvas suvalkiečių sodybas, ir tarytum pajunti aitrų medžio žievės kvapą po ką tik praūžusio lietaus, arba panyri į sutemas, srūvančias pro išlaktus beržynus, kai žemė ir dangus tampa vienu giliu atodūsiu.

Krokai – tiesi forma, skandinanti skaidriame stikle violeto ir žalumos tvyksnius, liepsningą gamtos pabudimą, sulaukus pavasario. *Kroku* spalvų žydėjimas – siekimas išsiveržti iš griežtos uždaros formos, nerimastingas kilimas aukštyn.

Lemtis – penkios masyvios vazos, traukiančios akį savo rimtimi, juodos spalvos ir pilko opalo, pereinančio į gilų mėlį, deriniais. Ta juoduma kyla iš apačios, iš gelmių – sukuriais, paukščio sparnų mostais, skylančių uolų įvaizdžiais. Spalvos nenu-maldomai kyla aukštyn į perregimą stiklo skaidrumą, jose nėra nei *Auksinio rudens* žaismingumo ir lengvumo, nei *Kroku* pusiausvyros, nei *Kaimo vakarų* juodalksnyčių žalsvo juodumo. *Lemtis* spalvos yra tamsiai mėlynos arba juodos kaip pati nežinomybė, o piešinys primena ir galaktikų ūkus, ir kosmoso duobes, ir tarpeklių griūtis. Tam rūščiai didingam spalvų skambėjimui akompanuoja monumentalios tiesių linijų formos. Tai unikaloji Gražinos Didžiūnaitytės kūryba, likusi kaip trumpo ir skausmingo kūrybinio gyvenimo pėdsakas, kai Gražiną palaidojom šių metų lapkrityje, per pačias Vėlines.

Visoms čia aprašytoms kompozicijoms būdingas reto turtingumo piešinys (vazas galima apžiūrinėti iš visų pusių ir visose apstu prasminių akcentų) ir vidinis ritmas, pasireiškiantis per aukščių ir formų įvairovę, spalvų persiliejamą nuo švelnių pasteliskų iki intensyvių šokiruojančių. Dailininkė parodo 4–5 stiklo sluoksnių grožį, įterpdama į juos sudėtingą piešinį.

– Ar visa tai pasiekama per technologiją?–anuomet, prieš dvidešimt metų, klausiau dailininkės.

– Ne, viskas per žmogaus širdį. O technologija – tik išmiklinta ranka.

Tuo buvo pasakyta pati esmė, menininkės santykis su gamta, kuri G. Didžiūnaitytei buvo ir mokytoja, ir kūrybos šaltinis. Didžioji improvizatorė gamta diktuoja motyvus, formas, kompozicijas. Gražina naudojos jos dosnumu. Dailininkė žavėjosi kalnų tarpekliais ir uolomis, uraganais ir audromis, žaibų ir perkūnijos šėlsmu, pasibai-giančiu gaiviais ozono gūsiams ir įsivyraujančia ramybe.

Gražina Didžiūnaitytė gimė 1940 m. Simanėliškėliuose, Alvito valsčiuje, garsių visoje apylinkėje dainininkų šeimoje. Visa giminė linko į meną, šeimynykščiai manė, kad piešti, dainuoti yra natūralu, tiesiog privalu kiekvienam žmogui. 1961 m. baigusi Kybartų vidurinę mokyklą ji atvažiavo į Vilnių. Dailės institute pasirinko naujai įsteigtą stiklo graviruotojų specialybę. Iš keliasdešimt norinčiųjų įstoti pateko tik trys laimingieji. Tarp jų Gražina. Studentiškos dienos buvo kupinos nepriteklių ir alinančio darbo. Taip ir nepamatę nė vieno dukters sukurto darbo mirė

abu tėvai. Jai dėstė pagarsėję vitražininkai profesoriai K. Morkūnas, A. Stoškus. Baigus institutą, prasidėjo pilnas nusivylimų ir dvasios pakilimo kelias, nes šalia netikrumo ir abejonių gimdavo kūrybiniai atradimai, atėjo pripažinimas. Dažnai mes nieko nežinom apie vidinį menininko gyvenimą, tenkinamės šykščiais biografijos faktais, ir tik jo kūryba leidžia nujausti, kokios aistros, emocijos, išgyvenimai susijungia į vientisą lydinį ir tampa visų savastimi.

Stiklo meno istorijoje pasakojama apie Murano salą, į kurią buvo iškelti septyniolikto šimtmečio Venecijos stiklo meistrai, kad, atskirti nuo pasaulio, negalėtų svetur perdavinėti profesinių paslapčių. Kai kurie pabėgdavo, daugiausia į Vokietiją, Prancūziją, Didžiąją Britaniją. Juos gaudydavo, žudydavo, elgetomis paleisdavo jų artimuosius. Gal iš tų laikų, paženklintas krauju, eina profesinis uždarumas.

Gražinai taip pat niekas neskubėjo atskleisti technologinių paslapčių, kai kelioms dienoms ištrūkusi į Lvovą, kuriame buvo eksperimentinis keramikos-skulptūros-stiklo fabrikas, po keliolika valandų išstovėdavo prie krosnies. Svaigdavo galva, akys įkaidavo nuo aukštoje temperatūroje tekančios stiklo masės. O patys kūriniai atrodydavo tik vienos – raudonos – spalvos. Buvo reikalinga didžiulė minties ir jausmo koncentracija, žaibiška reakcija, kad per keliolika sekundžių įvyktų tai, ką dailininkė būdavo apgalvojusi per daugybę valandų. Taip gimdavo jos stiklo plastika – bene tinkamiausias pavadinimas šiai kūrybos sferai, karšto stiklo formavimui, neturėjusiam Lietuvoje nei gilių tradicijų, nei daug kūrėjų ar vertintojų. Pirmą kartą Lietuvoje Gražina Didžiūnaitytė į karštą stiklo masę įvedė žalvarį ir sidabrą, išoriniam dekorui panaudojo kraklę techniką, parodė daugiasluoksnį stiklą su vidiniu piešiniu tarp sluoksnių. Stikle žaidė tik forma, linija ir spalva. Kūriniai priminė greičiau skulptūrines kompozicijas, sukurtas ne iš sunkios materijos, o iš lengvučio, trapios ir perregimo audinio – stiklo.

Pirmajame savo kūrybos dešimtmetyje (Dailės institutą baigė 1967 m.) Gražina Didžiūnaitytė buvo žinoma savo etnografinių motyvų kūriniais. Į karšto stiklo masę įvesdavo šalto stiklo, piešto senoviniu metodu, inkliuzus. Skaidriame stikle tas piešinys būdavo matinis, reljefiškas, sukurtas liaudies meno simbolikos – saulės, paukščių, pasagos – motyvais. Tai buvo nauja ir savita, neturėta Lietuvoje, nors aplink (Estijoje, Ukrainoje, Baltarusijoje) jau klostėsi šiuolaikinio stiklo tradicija.

Maskvos ir Prahos metro stotyse dailininkė išsižūrėdavo į marmurą. Dresdeno paveikslų galerijoje – į brangakmenius, ir tos materijos ją stebindavo spalvinių niuansų gausa. Marmuro mozaikos motyvas atsirado vazose, daugiasluoksniame stikle įgaudamas muzikalumo. Tai buvo naujas kūrybos etapas. Vazos ėmė augti ansambliais ir kompozicijomis, nes per pavienius darbus menininkė

Stanislovo Kuzmos nuotr.

negalėdavo išsakyti ta tema susikaupusių minčių.

– Matau vaizduotėje ištisus motyvus, tik trūksta sąlygų, kad galėčiau viską, ką sugalvoju, padaryti.

Sąlygų jai trūko visą gyvenimą. Dėl jų stygiaus gal prarado ir širdį. Savo valia, talentu, darbštumu Gražina Didžiūnaitytė yra atskiras reiškinytis mūsų dailės procese. Paukščio čiulbesy, medžio lapų šnarėjime, aukštų žolių siuravime, begarsiam gėlės pumpuro atsivėrime pasauliui kadaise ji išvydo kosminius ūkus, išgirdo kalnų griūtis, bangų mūšą, didelių miestų gaudesį. Šešiametei mergaitei pirmąsyk gamta pasirodė nesibaigiančiame judėjime, sukėlė jos viduje sumaištį ir pašaukė kurti. O dar ankstesni kūdikystės prisiminimai – karo baisumai, artimų žmonių netektis – sąmonėj išpaudė išnykimo baimę. „Norisi susikurti ką gražesnio. Kad išliktum”.

Ir šio prisiminimų esė pabaigai epizodas, įsispaudęs mano sąmonėn, kai pirmą kartą patekau į Gražinos Didžiūnaitytės butą. Spintos lentynose, ant palangių, ant stalų, pasieniais stovėjo įvairiaspalvio ir įvairiaformio stiklo vazos. Atrodė, lyg būčiau atsidadusi Hofmano pasakų karalystėje, kur už kiekvieno kampo tavęs laukia paslaptis. Stiklas skleidė magišką šviesą, nesusijusią su mūsų akiai įprastu kasdieniniu oro švytėjimu. Aukštos ir žemos, laibos ir kuplios, apvalios ir kampuotos, tiesios ir banguotos vazos, lyg lenktyniaudamos, skverbėsi viena pro kitą, blyksčiodamos spalvų niuansais ir skimbčiodamos ausiai vos girdimais tonais.

Staiga vėjo šuoras atplėšė kambario langą, užuolaida išsipūtė lyg burė, sušniokštė sunkūs medžių vainikai, į palangę subarbeno pirmieji lietaus lašai. O tolumoje, Vilniaus pakraštyje, iš tamsiai mėlyno, kone juodo, debesies tvykstelėjo žaibas...

– Kaip puiku, – pasakė kambario šeimininkė. – Ateina audra, o aš taip mėgstu perkūniją...

Tuomet aš dar kartą akimis aprėpiau tą paslaptinai žėrinčią stiklo karaliją ir pajutau, kad tarp audros, prašmatnaus vazu spindesio ir santūraus, netgi uždaro charakterio dailininkės esama nepaaiškinamo ryšio. Taip dažnai tarpusavy siejasi iš pirmo žvilgsnio tolimi dalykai. □

Palikimas grįžta į Lietuvą

Ramunės Lapas ir Julijos Mušinskienės pokalbis

Tęsinys. Pradžia Nr. 39

– Pastaraisiais metais nemažai išeivijos dailininkų darbų grįžo į Lietuvą. Kokias vertingiausias kolekcijas galėtumėt išskirti?

– Pirmiausia, pasaulinio garso lietuvių tapytojo ekspresionisto Prano Domšaičio gausų kūrybinį palikimą. Už jį turime būti dėkingi Lietuvių Fondui. LF Tarybos sudaryta Meno puoselėjimo komisija pasirūpino, kad žymaus dailininko kūrybinis palikimas neišsisklaidytų ir 1980–1981 m. iš našlės Adelheidės Armhold nupirko daugiau kaip 600 kūrinių, kuriuos skyrė būsimai nepriklausomai Lietuvai. 1989 m. daktaras Gediminas Balukas, rūpindamasis paveikslų saugumu, pats atvežė ir perdavė LDM pirmuosius Domšaičio paveikslus, o 1989–2001 m. Lietuvos dailės muziejui Lietuvių Fondas dovanavo 530 žymiojo dailininko kūrinių. P. Domšaičio kūriniai pirmiausia buvo parodyti Vilniaus rotušėje (ten buvusiame Dailės muziejuje), po to paroda buvo perkelta į LDM filialą – Klaipėdos paveikslų galeriją, kuriai 2004 m. suteiktas Prano Domšaičio vardas (vėliau galerijoje įsteigtas ir P. Domšaičio Kultūros centras). Matyt, tai, kad dailininko palikimas rūpestingai saugomas, eksponuojamas ir tyrinėjamas, paskatino Lietuvių Fondą perduoti Lietuvai Lemonte saugotus likusius P. Domšaičio kūrinius. 2006 m. Lietuvių Fondas (tuomet LF Tarybai vadovavo Vytautas Kamantas) priėmė sprendimą dovanoti Lietuvai 135 paveikslus, kurie 2007 m. pradžioje sėkmingai pasiekė Lietuvos dailės muziejų. Naujai gautų P. Domšaičio kūrinių paroda pirmiausia buvo surengta Vilniaus paveikslų galerijoje, paskui ji eksponuota Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje, galiausiai pasiekė Klaipėdą ir buvo parodyta Prano Domšaičio galerijoje. Neseniai atkeliavę aliejiniai paveikslai, akvarelės, pastelės bei piešiniai po parodos papildys nuolatinę ekspoziciją. Šios didelės vertingos kolekcijos sugrįžimas labai reikšmingas Lietuvos kultūrai.

Kita išskirtinė kolekcija – pasaulyje visuotinai pripažinto lietuvių kilmės dailininko Mstislavo Dobužinskio 37 piešiniai ir akvarelės iš „Senosios Lietuvos” ciklo. Garsus scenografas, apipavidalinęs apie 40 operos ir dramos spektaklių Valstybės teatre Kaune, dirbęs Paryžiaus, Londono, Romos, Neapolio, Briuselio, Niujorko Metropolitan Opera teatruose, piešė miestų vaizdus, architektūros paminklus, gamtovaizdžius visur, kur tik jam teko gyventi. Daugumą minėto rinkinio paveikslų – Jurgaičių piliakalnį su Kryžių kalnu, Tytuvėnų dvaro, Luokės, Šaukėnų, Sedos, Alsėdžių ir kt. vaizdus dailininkas sukūrė 1933–1934 m., savo automobiliu keliaudamas po Žemaitiją. Daugelio Dobužinskio užfiksuotų statinių seniai nebėra. Dalis tų piešinių Lietuvoje niekada nebuvo eksponuota, juos pirmieji išvydo Amerikos lietuviai, kai 1939 m. Dobužinskis atvyko į JAV. „Esu laimingas, galėdamas parodyti nors dalį savo įspūdžių iš mūsų gražiosios Lietuvos”, – rašė dailininkas 1944 m., kai per Lietuvių dienas Wilkes-Barre, PA, buvo surengta jo paroda „Lietuvos vietovaizdžiai”. Po dailininko mirties (Dobužinskis mirė 1957 m. Niujorke) „Senosios Lietuvos” ciklas buvo eksponuotas Brooklyne, NY, 1975 m., dailininko gimimo šimtmečio proga – Čiurlionio galerijoje Čikagoje. Istorikės Vandos Sruogienės liudijimu, dailininkas buvo prašęs savo sūnaus pasirūpinti, kad minėtasis ciklas atitektų Lietuvai. Doktorui G. Balukui pasiūlius, 1983 m. Lietuvių Fondas (tuomet vadovaujamas Stasio Baro), nupirko „Senosios Lietuvos” ciklą, pastaraisiais metais saugotą Lemonte. 2006 m. kartu su P. Domšaičio kolekcijos paskutiniąja dalimi Lietuvių Fondas perdavė Lietuvai ir Dobužinskio „Senosios Lietuvos” ciklo 37 paveikslus; dalis ciklo kūrinių

palikta JAV lietuvių institucijose.

Lietuvos dailės muziejus, gavęs šią išskirtinę dovaną, Vilniaus paveikslų galerijoje surengė „Senosios Lietuvos” ciklo parodą, kurią ypatinga – Romos sutarčių 50-mečio – proga atidarė Prezidentas Valdas Adamkus ir Europos Komisijos pirmininkas Jose Manuelis Barrosas. Įdomu, kad ES nare Lietuva tapo 2004 m., o Dobužinskis Lietuvą su jos miesteliais kaip Europos dalį vaizdavo jau prieš septynis dešimtmečius. Po parodų didžiuliuose Lietuvos miestuose M. Dobužinskio kūrinių iš ciklo „Senoji Lietuva” matysime naujojoje Nacionalinės dailės galerijos ekspozicijoje.

– Tad kokie būtų pagrindiniai išeivijos meno židiniai Lietuvoje? Ir ar kuriamos privačios galerijos, muziejai?

– Lietuvoje ir lietuvių užsienyje kuriamas menas ilgus dešimtmečius buvo padalintas vadinosios „geležinės uždangos”. Ar dabar vėl reikėtų skirstyti meno židinius į išeivijos ir Lietuvos? Kiek žinau, to labai nenorėjo ir patys svetur kūrūsieji dailininkai. Išeivijos dailės rastume turbūt visuose Lietuvos meno muziejuose ar krašto muziejų dailės skyriuose. Didžiausią išeivijos dailės rinkinį yra sukaupęs Lietuvos dailės muziejus. Apie kitų muziejų rinkinius, po ranka neturėdama tikslų duomenų, kalbėti nenorėčiau. Apie privačius muziejus taip pat ne ką tegaliu pasakyti, nes žinau tik Janinos Monkutės-Marks muziejų Kėdainiuose.

Pastaruoju metu akivaizdi tendencija, kai svetur kūrusių menininkų kūrybos palikimai ar pačių dailininkų dovanojamos kolekcijos skiriami jų gimtinėms ir keliauja į rajonų bei apskričių centrus, nepaprastai praturtindami tų miestų muziejus ir kultūrą apskritai. Antai, grąžinant į Lietuvą Čikagos Čiurlionio galerijų sukauptus rinkinius, kartu buvo parsijustas ir Miko J. Šileikio kūrybos palikimas, kurį savo testamentu dailininkas paskyrė nepriklausomai Lietuvai. Parodoje „Sugrįžusi išeivijos dailė” (2000 m.) jo tapybai Lietuvoje pirmąkart pristatyti buvo skirta atskira ekspozicijos salė, po to jo peizažų ir portretų paroda surengta Juodkrantėje. Vėliau Šileikio kūrybos palikimas perduotas jo gimtinei – Lietuvos dailės muziejui padedant Zarasų krašto muziejuje 2000 m. atidaryta Miko Šileikio galerija.

Šią vasarą man teko dalyvauti Marijampolės dailės galerijos atidaryme. Sunku patikėti, kad kraštas, išauginęs tiek Lietuvos tautinio atgimimo, valstybės, visuomenės, kultūros veikėjų, tiek visų sričių menininkų, ligi šiol neturėjo galerijos, kurioje būtų eksponuojami žymiųjų kraštiečių kūriniai. Ne vienerius metus dėl to skaudėjo širdį ir šio krašto dailininkei, meno mecenei Magdalenai B. Stankūnei, kuri gausias savo kūrinių kolekcijas padovanojo didiesiems Lietuvos muziejams, tačiau niekada neužmiršo ir gimtinės – Vilkaviškio krašto muziejui ji padovanojo daugiau kaip 200 meno kūrinių, daugybę kitų eksponatų, finansavo Paežerių dvaro rūmų ofisinio sutvarkymą (čia dabar veikia dailininkės dovanotų vertybių ekspozicija, praturtinta Vilkaviškio krašto etnografiniais daiktais). Sužinojusi, kad jos jaunystės mieste, Marijampolėje, atidaromas Kultūros centras, ji paskyrė didelę sumą dailės galerijai įrengti. Prieš dvejus metus Marijampolės kultūros centre buvo atidaryta Magdalenos B. Stankūnės dailės galerija, kurioje nuolat rengiamos šio regiono menininkų parodos. O šiemet gretimoje, apie 200 kvadratinį metrų ploto, salėje pagaliau buvo įrengta ir per „Miesto dienų” šventę iškilmingai atidaryta Marijampolės dailės galerija su nuolatine ekspozicija, kurioje rodomi Viktoro Vizgirdos, Vytauto Kašubos, kitų žymių kraštiečių kūriniai, taip pat dabar kuriančiųjų – pačios Magdalenos B.

Stankūnės, Vytauto Cipliausko, Juzės Katiliūtės, gyvenančios Šveicarijoje ir savo kūrybos rinkinį perdavusios Marijampolei, paveikslai. Dauguma čia eksponuotų kūrinių yra iš Lietuvos dailės muziejaus rinkinių, bet marijampoliečiai tikisi, kad Marijampolės galeriją savo dovanomis praturtins iš Sūduvos kilę menininkai ar jų giminės.

– O įdomu, kieno palikimai ar dovanoti kūriniai šiuo metu laukia pervežimo į Lietuvą?

– Savo kūrybos rinkinį Lietuvai apsisprendė padovanoti Juozas Mielulis – dailės teoretikas, filosofas, tapytojas, kurio stilistikoje vyrauja simbolizmo ir siurrealizmo elementai. Dailininkas yra mokėsis Freiburgo meno mokykloje, 1947–1950 m. studijavęs tapybą Karlsruhės dailės akademijos Freiburgo skyriuje, vėliau studijavo meną JAV aukštosiose mokyklose. Yra surengęs individualių parodų, 2000 m. apdovanotas JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos premija. 2006 m. konkursinėje parodoje „Išeivijos kelias” pelnė Miko Šileikio I premiją. Šiemet išleistas paties dailininko parengtas jo kūrinių albumas ir Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, surengta retrospektyvinė jo kūrybos paroda. Lietuvoje Juozo Mielulio kūrinių nebuvo. 2007 m. Lietuvos dailės muziejui jis padovanojo tris savo tapybos drobes.

Lietuvoje ligšiol nėra ir skulptoriaus, tapytojo Jurgio Šapkaus skulptūrų. Jurgis Šapkus taip pat studijavo Freiburgo meno mokykloje, paskui mokėsi Miuncheno dailės akademijoje. 1952 m. persikėlė į JAV, studijavo tapybą ir skulptūrą Čikagos meno institute, kurį baigė 1958 m. Vėliau keliuose Kalifornijos koledžuose tobulino bronzos liejimo ir akmens kalimo įgūdžius. Žinome, kad Jurgis Šapkus Čikagoje ir Kalifornijoje sukūrė skulptūrų ir vitražų bažnyčioms, visuomeniniams pastatams, kūrė dekoracijas teatrams, dalyvavo parodose JAV, Vokietijoje, Kanadoje, 1998 m. surengė tapybos parodą mūsų muziejuje ir padovanojo 11 tapybos kūrinių. Penki Šapkaus tapybos darbai, padovanoti gimtajam miestui, rodomi Panevėžio kraštotyros muziejuje. Šiemet J. Šapkus laišku kreipėsi į LDM direktorių Romualdą Budrį, siūlydamas priimti muziejaus globon savo kūrinių rinkinį. Jo numatomų dovanoti kūrinių sąrašas – apie 20 skulptūrų ir apie pusšimtis akvarelės ir tapybos kūrinių. Jei Lietuvos dailės muziejus nepaisys šios didelės dailininko dovanos, savo kūrinių rinkinį jis yra pažadėjęs paaukoti „A TOUCH OF LOVE FOUNDATION” organizacijai, kuri padeda beglobiams vaikams.

Lietuvos dailės muziejui visą savo surinktą Viktoro Petravičiaus kūrinių vertingą rinkinį dovanavo visuomenės ir kultūros veikėjas, kolekcininkas Emilijus Holenderis. Gražią kolekciją – E. Marčiulionienės, J. Kelečiaus, V. Rato ir V. Petravičiaus kūrinių – Lietuvai dovanavo Zina Morkūnienė. Po pora savo kūrinių LDM dovanoja žinomi išeivijos dailininkai, kultūrininkai, buvę Čiurlionio galerijos Jaunimo centre direktoriai – tapytoja Vanda Aleknienė ir skulptorius Petras Aleksa. Jų kūrybos mūsų muziejaus rinkiniuose ligi šiol nebuvo. Šv. Kazimiero kongregacijos vienuolės perduoda Lietuvai dvi Sesers Mercedes-Marijos Mickevičiūtės tapybos drobes; šios dailininkės paveikslų taip pat neturėjome. Architektas Kostas Zalagėnas dovanuoja mūsų muziejui vertingą savo biblioteką, o jo dukros jau nusiuntė į Lietuvą K. Zalagėno paveikslų, kuriuos numatoma perduoti Panevėžio krašto kultūrinėms institucijoms. Labai dėkojame visiems, turtinantiems bendrą Lietuvos meno aruodą ir Lietuvos dailės muziejaus rinkinius.

– Ačiū už pokalbį.

Simpoziumas – ruošos darbai Lietuvoje

Aušra Gribauskienė: „Norėtume, kad autoritetingi mokslininkai labiau susidomėtų šiuo renginiu.“

Kaip žinome, Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumai (PLMKS) kas treji metai pakaitomis vyksta Amerikoje ir Lietuvoje. Šiais metais, lapkričio 26–30 dienomis, toks simpoziumas bus surengtas Čikagoje, Pasaulio lietuvių centre. Kultūros priede jau pasisakė Amerikos pusė – simpoziumo organizatoriai, kuriems tenka pagrindinė renginio ruošimo našta. O kaip simpoziumui rengiasi Lietuvos pusė, kuri šiuo atveju organizatoriams talkininkauja. Kalbinu simpoziumo dalyvių iš Lietuvos kuratorę, jau keletą metų šefuojančią užsienio lietuvius, Lietuvos Švietimo ir mokslo ministerijos Mokslo ir technologijų departamento Tarptautinių mokslo programų skyriaus vyresniąją specialistę **Aušrą Gribauskienę**.

Aušra Gribauskienė

valstybes. Pavyzdžiui, Norvegijoje jaunų mokslininkų, išvykusių iš Lietuvos, grupė dirba vėžio mokslinių tyrimų srityje. Jų aukštas mokslinis lygis, straipsniai pasaulio žymiausiuose mokslo leidiniuose paliko didelį įspūdį Lietuvos mokslo tarybos ekspertams. Bet jie dirba Norvegijai, o ne Lietuvai. Simpoziumas būtų tokia vieta, kur jie galėtų pasidalyti savo žiniomis su lietuvių kolegomis, simpoziumas taptų jų jungiamąja grandimi su Tėvyne.

– Gal jų nepasiekė informacija apie būsimą simpoziumą?

– Mes siuntėme informaciją ir kvietimus visoms Lietuvos mokslo ir studijų institucijoms bei Lietuvių Bendruomenėms įsikūrusioms užsienyje, tarpininkaujant Užsienio reikalų ministerijai informacija apie simpoziumą buvo patalpinta Lietuvos ambasadų ir atstovybių, reziduojančių užsienyje, internetiniuose puslapiuose. Organizatoriai JAV parengė internetinį puslapį, kuriame buvo galima pildyti atvykimo anketas. Galbūt to pasyvumo priežastys yra dvejopos. Aktyviai dirbantys mokslininkai yra labai užsiėmę. Lapkričio mėnuo nėra patogus dėstantiems aukštosiose mokyklose. Turi reikšmės, kaip minėjau, ir finansinis aspektas. Į tokias keliones leidamiesi jie turi žinoti, ar iš kitų pranešėjų gaus sau vertingos informacijos. Raginame organizatorius JAV, tiksliai kviečiant pranešėjus, atsižvelgti į tam tikrus kriterijus, t.y. pakviesti daugiau jaunų mokslininkų, taip pat įvertinti dalyvius ir lyčių balanso prasme, t.y. pakviesti daugiau moterų mokslininkių.

– Programa rodo, kad sesijų bus daug ir įvairiašakių. O kas sudarys auditoriją, kuri klausysis pranešėjų? Ar negali taip atsitikti, kad pranešėjai sesijose klausys tik vieni kitų?

– Gavę pranešėjų sąrašą, mes labai sunerimom. Bet organizatoriai užtikrino, kad auditorijos bus tikrai užpildytos. Siūlėm stambinti temas ir jas daryti bendresnio pobūdžio taip pat daryti griežtesnę pranešėjų atranką. Bet, kaip supratau, simpoziumai Amerikoje turi galias tradicijas ir specifinį pobūdį. Žmonių bendravimas yra labai svarbus tiems, kurie gyvena toli vieni nuo kitų ir savanoriškai vyksta į simpoziumus, kad pasimatytų, apsiikeistų nuomonėmis, vieni kitų išklaustų...

– Dėkoju už pokalbį, už įdomias pastabas, o kitame Kultūros priede kalbinsime PLMKS Lietuvoje organizacinio komiteto pirmininką vadovą Dainių Numgaudį.

Kalbėjosi **Aldona Žemaitytė**

rašyti tekstus, rengiant leidinį. Sudėtinga tiek su tekstais anglų kalba, tiek ir su lietuviškais tekstais.

Švietimo ir mokslo ministerija organizavo Lietuvos mokslininkų atranką į Švietimo ir mokslo ministerijos delegacijos sudėtį, šiuo metu organizuoja delegacijos vizitą, derina pranešimų temas ir pan. Į delegaciją, finansuojamą iš valstybės biudžeto, pretendentų buvo per 70 Lietuvos tyrėjų. Tačiau atranka buvo gana griežta, iš jų liko 50 delegatų.

– Kokios temos ir problemos atspindi pasirinktuose pranešimuose ir jų tezėse?

– Daug dėmesio skiriama lituanistikai. Atstovauti šiai mokslo šakai važiuoja visa Vilniaus universiteto lituanistų komanda. Bet pranešėjai yra ne tik iš humanitarinių, bet ir iš fizinių bei technologinių mokslų sričių. Taigi pranešimų temos kuo įvairiausios: pradedant lietuvių tarmėmis ir baigiant naujausiais pasiekimais lazerių srityje.

– Organizatoriai iš Amerikos vaišingai kviečia visus, norėdami, kad Pasaulio lietuvių centre, kur yra daug patalpų, visi jaustųsi kaip namuose. Ten vienu metu gali vykti daug sesijų – plenarinių ir mokslinių – iš įvairių mokslo sričių. Man susidarė įspūdis, kad jie kvietė visus, kurie tik panorą dalyvauti simpoziume. Ar tai nėra per didelė prabanga ir finansine, ir mokslo kokybės prasme?

– Iš tikrųjų numatyta rengti vienu metu net po dvi plenarines sesijas. Ir pranešėjais gali būti praktiškai visi, kurie pageidavo dalyvauti ir iš užsienio, ir iš Lietuvos. Žinoma, kelionės ir gyvenimo išlaidas jie susimoka patys. Mūsų keliama reikalavimai pranešėjams vis dėlto buvo aukštesni gal ir dėl to, kad, gaudami iš mūsų paramą šiam renginiui, turime galvoti ir apie atsakingesnę atranką.

– Minėjote, kad šiuo metu grupė redaktorių rengia spaudai pranešimų tezes – leidinį, kurį tikriausiai gaus kiekvienas simpoziumo dalyvis. Bet tezės – tai dar ne patys pranešimai. Ar numatyta išleisti visų pranešimų rinkinius?

– Taip, po simpoziumo turėtų būti leidžiami ir pranešimų rinkiniai.

– Kokių pastabų turėtumėte šio simpoziumo rengėjams, kaip įsivaizduojate būsimų simpoziumų ateitį?

– Norėtume, kad vedantieji Lietuvos mokslininkai aktyviau domėtųsi šiuo renginiu. Tai visuomeninis renginys, į kurį susirenka mokslininkai ir kūrėjai lietuviai iš įvairių pasaulio kraštų. Lietuvos mokslininkai yra gana pasyvūs jo dalyviai dėl įvairių priežasčių: gal, kad jau prisotinę bendravimo, gal, kad į simpoziumus važiuoja vis tie patys pranešėjai ir jų idėjos jau visiems gerai žinomos. Simpoziume išreiškė pageidavimus dalyvauti daugiausia universitetuose dirbantys žmonės, tačiau mes Lietuvoje turime per 35 mokslo institutus, kuriuose yra tikrai didelis mokslo potencialas, tačiau susidaro įspūdis, kad mokslo institutų žmonės tuo nelabai domisi.

– O gal iš tiesų atrankos kartelę organizatoriai per žemai nuleido? Šiandien, matyt, nepakanka tik galimybės tarpusavyje pabendrauti...

– Taip, šiandien norėtume aukšto lygio lietuvių mokslininkų sambūrio. Yra labai daug perspektyvių jaunų mokslininkų, kurie išvyko į kitas

– Kaip į PLMKS organizavimo darbus įsiliejo Lietuva, tiksliau – Švietimo ir mokslo ministerija?

– Švietimo ir mokslo ministras sudarė darbo grupę, kurioje dalyvauja ir mokslo administratoriai, ir mokslo bendruomenės atstovai (tai grupei priklauso Lietuvos mokslo tarybos, Lietuvos mokslų akademijos (LMA), Lietuvos mokslininkų sąjungos, Tautinių mažumų ir išeivijos departamento, Švietimo ir mokslo ministerijos atstovai). Šiai komandai vadovauja Švietimo ir mokslo ministerijos valstybės sekretorius Dainius Numgaudis.

Mūsų darbo grupės tikslas užtikrinti sklandų Lietuvos delegacijos simpoziume dalyvavimą. Šiuo metu organizuojame simpoziumo tezių leidinio parengimą. LMA redaktoriai, ypač kalbos redaktorės, šiuo metu intensyviai dirba rengdami spaudai pranešimų tezes. Jiems vadovauja LMA Humanitarinių-socialinių mokslų skyriaus mokslinė sekretorė Aurika Bagdonavičienė. Kalbininkai turi nemažai laiko sugaišti, kai kada net per-

Pasaulio lietuvių centre – kaip namie

Vytautas Maciūnas: „Tiktai apsišvietęs lietuvis gali būti sąmoningas lietuvis ir brandus Lietuvos pilietis.“

Didžioji XIV Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo (PLMKS) ruošos našta gula ant JAV Lietuvių Bendruomenės Krašto valdybos ir jos pirmininko **Vytauto Maciūno** pečių. Be likus porai savaitių iki simpoziumo pradžios, nepaisant organizacinių darbų krūvio, V. Maciūnas maloniai sutiko pasidalyti ruošos darbų sėkmėmis ir nesėkmėmis.

– Už XIV PLMKS ruošą labiausiai atsakinga yra JAV LB Krašto valdyba, ypač Jūs, kaip jos pirmininkas. Kaip sekasi šie darbai?

– Simpoziumo organizavimas vyksta sėkmingai. Registracija pritraukė per 150 mokslinių pranešėjų. Programa bus įvairi ir turininga, o Pasaulio lietuvių centre galima jaustis kaip namie. Turime du prityrusius PLMKS organizavimo vadovus – kopirmininkus dr. Stasį Bačkaitį ir dr. Vytautą Narutį. Jie ir anksčiau yra kartu dirbę, ruošiant simpoziumus, todėl nereikia „pradėti iš pradžios“. JAV LB Krašto valdyba tiesiogiai dalyvauja organizavimo darbuose. Tai reiškia, kad simpoziumas yra aktualus Lietuvių Bendruomenei ir mūsų išeivijos visuomeniniam bei kultūriniam gyvenimui.

– Krašto valdybos ir talkininkų pastangomis yra sudarytas simpoziumo ruošos komitetas, malonėkite paminėti jo narius bei jų pareigas.

– Kaip minėjau, ruošos komitetui pirmininkauja dr. S. Bačkaitis ir dr. V. Narutis. Algis Kazlauskas ir Marija Remienė yra vykdomieji vicepirmininkai, kurie rūpinasi, kad simpoziumo ūkinė raida vyktų sklandžiai. Vytas Čuplinskas sukūrė XIV Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumui simbolius ir paruošė plakatų bei reklamų projektus. Liudas Šlenys yra vyriausiasis finansų prižiūrėtojas, o Dalia Povilaitienė atlieka išdininkės pareigas. Sidas Ulevičius tvarko garso ir kitos technikos, būtinos simpoziumo sesijų metu, organizavimą. Dr. Dainius Skripkauskas yra atsakingas už baigiamojo pokylio ruošos darbus. Aldona Vaitienė sutiko pasirūpinti registracija. LB Lemonto apylinkės pirmininkas Rimantas Dirvonis pataria ir rūpinasi transporto reikalais, apžvalginių kelionių organizavimu ir ryšiais su būsimais pokylio svečiais. Romas Kronas rūpinasi Lietuvos bei išeivijos lietuvių organizacijų informacinių stendų registracija ir patalpinimu. Danutė Bindokienė teikia apie PLMKS informaciją užsienio lietuvių ir Lietuvos žiniasklaidai. Be čia išvardintų asmenų, yra nemažai kitų talkininkų, kurie maloniai sutiko savo darbu prisidėti prie XIV Pasaulio lietuvių mokslo ir kultūros simpoziumo ruošos. Beje, noriu paminėti, kad MKS tinklalapyje www.mks14.com jau galima įsigyti bilietus į simpoziumą, užmokant kreditine kortele.

– Kokie pagrindiniai rūpesčiai ir darbai, artėjant simpoziumo pradžiai?

– Programos ruošą baigiant, svarbiausia supažindinti mūsų visuomenę su tuo didžiuoju įvykiu, kuris Padėkos dienos savaitgalio metu vyks Pasaulio lietuvių centre, Lemont, IL. Viliuosi, kad visuomenė, susipažinusi su plačiai įvairias mokslo ir kultūros sritis aprėpiančia XIV PLMK simpoziumo programa, parodys jam didelį dėmesį ir gausiai dalyvaus visose sesijose.

– Kodėl dalyvių registracija buvo vis pratęsiama – nuo birželio net iki pusės rugsėjo?

– Uždelsti simpoziumo organizavimo darbai, nes ilgokai užtruko, kol buvo išsiaiškinta, kad JAV LB Krašto valdyba apsiims organizavimo atsakomybę. Be to, patyrėme nemažai techninių problemų su mūsų vedamu informacijos tinklalapiu. Kol visos problemos buvo atrastos ir pašalintos, nemažai prelegentų registracijos duomenų dingo, nepasiekę simpoziumo kopirmininkų, kurie turėjo susipažinti su pranešimų turiniu ir pakviesti prelegentus į atitinkamas sesijas. Ilgainiui visos problemos išspręstos ir registracija sėkmingai užbaigta.

– Ar lietuvių visuomenė domisi simpoziumu, jį remia ir žada sesijose dalyvauti?

– Lietuvių visuomenė išeivijoje visada ieško savo tapatybės, o Lietuvoje dar vis tebebandoma nuspręsti, kaip reaguoti į išeiviją: ar tai nesugrąžinami skaičiai, ar ypatingas derlius sugrįžtančiai patirčiai. Viliuosi, kad ypač Čikagos visuomenė norės pasinaudoti suteikta galimybe iš arčiau pažinti lietuvių mokslinį pajėgumą, susipažinti su prelegentų pateiktomis temomis, kurios yra labai svarbios ir Lietuvai, ir lietuvių išeivijai. Mes stengsimės kuo plačiau supažindinti visuomenę su simpoziumo dalyviais bei jų pranešimais, kad kuo labiau susidomėtų ir dalyvautų.

– Kokie kiti kultūriniai renginiai vyks simpoziumo metu?

– Ketvirtadienį, lapkričio 27 d. bus dailės parodos atidarymas, o penktadienį, lapkričio 28 d., vyks filmų festivalis.

– Ar bus išleistas programinis simpoziumo leidinys?

– Taip. Visos paskaitų santrumpos ir prelegentų biografijos bus išspausdintos XIV Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo leidinyje.

– Be abejo, simpoziumo ruošą pareikalaus daug išlaidų, kaip manote tas išlaidas padengti?

– Esame dėkingi, kad mokslo ir kūrybos simpoziumą finansiškai stipriai parėmė Lietuvių Fondas, Lietuvos Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas bei Lietuvos Švietimo ir mokslo ministerija. Vien JAV LB Krašto valdybos ištekliais nepajėgtume šio renginio organizuoti. Viliuosi, kad visuomenės gausus lankymasis tiek simpoziumo sesijose (jos visos vyks Pasaulio lietuvių centre, Lemonte), tiek užbaigimo pokylyje, kuris vyks šeštadienį, lapkričio 29 d., Marriot Burr Ridge viešbutyje, prisidės prie simpoziumo išlaidų padengimo.

– Kaip pagrindinis šio PLMK simpoziumo rengėjos – JAV LB Krašto valdybos – pirmininkas, ką norėtumėte pasakyti mūsų visuomenei ir ko labiausiai iš jos pagaudumėte?

Vytautas Maciūnas

– Tikrai apsišvietęs lietuvis gali būti sąmoningas lietuvis ir brandus Lietuvos pilietis. Manau, kad mokslo ir kūrybos simpoziumas yra unikali proga tiek prelegentams, tiek eiliniams dalyviams pastebėti ir įvertinti lietuvių pajėgumą, atrasti ar atnaujinti profesinį, idėjinį bei artimą bendravimą tautinio konteksto prasme. Viliuosi, kad visuomenė susidomės simpoziumu ir Padėkos dienos savaitgalį skirs laiko praleisti Pasaulio lietuvių centro patalpose, dalyvaujant XIV Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo mokslinėse bei plenarinėse sesijose.

– Dėkojame JAV LB Krašto valdybos pirmininkui Vytautui Maciūnui už pokalbį.

Kalbino Danutė Bindokienė

Pasaulio lietuvių centras, Lemont, Illinois.

Laikas gydo, bet ne visas žaizdas

GERDA GUDJURGIENĖ

„Draugo“ romano konkurso 2008 m. kūrinį vertinimo komisija savo posėdyje 2008 m. rugsėjo mėn. Čikagoje iš konkursui atsiųstų septynių rankraščių premijuotinai pripažino du. Vienas jų – Jono Jotvingio slapyvardžiu pasirašytas romanas „Bandito duktė“, kurio autorius yra Jonas Kazimieras Burdulis.

Jonas Kazimieras Burdulis

Nuotr. iš asmeninio archyvo

Jonas Burdulis žurnalistikoje ne naujokas. Ilgą laiką rašė „Draugui“, aktualūs jo straipsniai spausdinami Lietuvos laikraščiuose. Pasak paties laureato, pašaukimą rašyti netikėtai pajuto Atgimimo pradžioje ir su plunksna jau nesiskiria. Pagal profesiją – inžinierius, vadovauja Lietuvos pensininkų sąjungai. Drauge su bendraminčiais ir pagalbinkais prie Seimo rūmų surengė bado streiką, kad nuskriausti pensininkai atgautų valstybės nusavintą dalį pensijų — 600 mln.

Konkurso laureatas J. Burdulis maloniai sutiko atsakyti į keletą klausimų apie knygos gimimą, pasidalyti mintimis apie aprašytas žmones ir šiandienos požiūrį į juos.

– Rašėte, kad ši knyga – ne dokumentinis pasakojimas ir ne atsiminimai. Tačiau aprašote konkrečias istorijas, sovietų okupaciją, trėmimus, partizanų pasipriešinimą ir kitus dokumentais paremtus faktus. Minimos konkrečios Lietuvos, Sąjūdžio vadovų, politikos veikėjų pavardės. Kaip skaitytojui susigaudyti, kur tikri gyvenimo faktai, o kur, kaip rašote, paties prasimanytos situacijos?

– Plunksnos darbininko darbą suprantu taip, kad jo pavaizduoti herojai būtų panašūs į tuos žmones, kuriuos sutinkame gyvenime. Ir aš savo veikėjus, kur minimos tikros pavardės, tiksliai įvardinti žmonės, stengiausi pavaizduoti istoriškai teisingai. Tiksliai citavau ir dokumentus. Tačiau nenorėjau keršyti tiems žmonėms ir jų giminėms, kurie praeityje padarė klaidų, tad jų pavardes pakeičiau. Pavyzdžiui, mano pagrindžio grupę išdavė vienas draugas. Bet, prieš pakliūdamas į mūsų organizaciją, jis jau buvo KGB agentas. Suprantama, aš to nežinojau ir net nenujaučiau. Kadangi jis turi giminių, nenorėjau, kad jam kas nors pradėtų priekaištauti arba ieškoti praeities šešėlių. Todėl pakeičiau vardą.

– Prieškaris, sovietų okupacija, Antrasis pasaulinis karas ir pokaris, – tai laikmečiai gerai pažįstami vyresniosios kartos skaitytojams. Apie tai daug knygų parašyta ir, atrodo, ši tema pakankamai išsamiai

išnagrinėta. Gal net pabodusi, nes ką dar galima naujo parašyti apie tautos genocidą. O gal rašėte užsienio lietuviams, kurie nežino visų šių baisių? Be to, ir šiuolaikiniam jaunimui Lietuvos pokario istorija beveik nežinoma. Tad į kokį skaitytoją orientavotės, rašydamas romaną, tokiu neįprastu ir grėsmingu pavadinimu?

– Šiuolaikiniam jaunimui, ko gero, gal ir nežinoma. Tautiškumas šiandien beveik išguitas iš visų mokyklų, įstaigų, organizacijų. Praeis metai ir dešimtmečiai, užaugs nauja skaitytojų karta ir jiems ši tema bus įdomi. Turbūt jie norės žinoti, kaip gyveno jų tėvai ir protėviai, kaip prasidėjo Atgimimas ir kūrėsi Sąjūdis. O pavadinimas atitinka knygos turinį. Romano veikėja Dalia iš tikrųjų mokykloje buvo pravardžiuojama bandito dukterimi. Netgi kai kurios mokytojos tai tēkšdavo mergaitei tiesiai į akis. Dalios tėvas, Lietuvos patriotas, sovietų buvo sušaudytas pirmąją karo dieną. Knyga skirta kiekvienam lietuviui, kokiam pasaulio krašte jis gyventų.

– Rašote, kad „herojai turi savo prototipus ir autoriui to pakanka“. Gal įvardintumėte pagrindinių veikėjų Jono Bačiulio ir jo žmonos Dalios prototipus? Peršasi mintis, kad tai jūs pats ir jūsų žmona Dalia.

– Teisinga mintis peršasi. Žmonos šeimą pažinojau nuo jaunų dienų. Dalios šeimos ir giminių likimas mane labai sujaudino. Šių žmonių tragedija, sovietams okupavus Lietuvą, atspindi visos tautos tragediją. Todėl ir paskyriau knygą jų atminimui.

– Tai kodėl knygą pavadinate romanu, o ne, tarkim, memuarais?

– Ne viską rašiau autentiškai, vienas kitas pasakojimas girdėtas iš motinos, jos seserų. Tuos epizodus sukūriau sava fantazija ir menine išmone. Tačiau istorija, kai mūsų senelį ponas išmainė į šunį yra tikras faktas. Ją papasakojo mano dėdė Pranas giminių suėjime. Kitas faktas apie girtus stribus, siautėjusius kaime, papasakotas žmonių.

– Rašėte, kad Jono gyvenimo draugė Dalia turi už jį daugiau gyvenimiškos išminties ir visą laiką buvo jam kelrodė žvaigždė. Dalia anksti tapo našlaite, sunkiai gyveno, tačiau buvo tvirto charakterio, nuosekliai siekė užsibrėžto tikslo, baigė aukštąjį mokslą. Bet jos vyro Jono paveikslas yra patrauklesnis ir įdomesnis. Jis aktyvus žmogus, nuo jaunumės jo visur pilna – ir moksle, ir pogrindyje, ir politikoje, ir Sąjūdyje. Skaitytojas jam jaučia daugiau simpatijų. Tad, ar neatrodo, kad romano pavadinimas „Bandito duktė“, lyg ir neatitinka Jūsų sukurto pagrindinės veikėjos paveikslo?

– Iš tikrųjų Dalia buvo apdairesnė ir atsargesnė, nes gyvenime patyrė nepaprastai žiaurias pamokas. Dalios tėvas buvo nužudytas, kai jai buvo treji metai. Motina mirė vėžiu, kai mergaitei buvo 12 metų. Tokie žmonės nebūna nei aikiplėšos, nei ypatingi drąsuoliai ir karjeristai. Jie linkę slėptis nuo gyvenimo kasdienybės. Kadangi Jonas buvo veiklesnis, apie jį daugiau ir parašiau. O iš tikrųjų mano žmona darė ir daro man didelį poveikį. Aš ją visuomet žavėjau ir dabar tebesižaviu.

– Kaip atsitiko, kad Jūs, jaunas berniukas, ištraukėte į pogrindžio veiklą? Juk anuomet ne dažnas bendraamžis suprato, kas yra sovietų okupacija.

– Aš tiesiog nekenčiau okupantų. Pamačiau, kaip užgrobė Lietuvą jie elgėsi, kokį gyvenimo būdą ir kančias atnešė. Apie bendraamžius nedaug ką galiu pasakyti, nes buvau gana uždaro būdo. Mane auklėjo knygos, ir aš pats save auklėjau. Tėvo pavyzdžio nebuvo, nes buvo miręs, augau romantiku ir svajotoju. Net KGB savo protokoluose tai konstatavo. Man atrodė, kad reikia priešintis ir kovoti, nors nei mokykloje, nei Kauno politechnikume, kur mokiausi, apie tai nekalbėdavo.

me. 1956 m. po Stalino mirties buvo praėję tik 3 metai, tad KGB represijų buvo dar nemažai. Gyvenime patyriau, kad draugai linkę išduoti, tad artimų draugų neturėjau. Mano sovietinė patirtis sakė – neturėk draugų, ir aš išmokau jų neturėti. Kai atėjo Atgimimas, man buvo labai sunku, nes manęs niekas nepažinojo ir aš nieko nepažinojau. Daug sprendimų dariau remdamasis intuicija. Kai pradėjome kovoti dėl atimtų pensijų grąžinimo ir surengėme bado streiką, aš neturėjau veiksmų plano, o tiesiog jaučiau, ką reikia daryti. Ir viskas pasiteisino. Sakyčiau, kad mano angelas sargas mane labai globoja.

– Knygoje dėkojate daugeliui artimų žmonių, įskiepėjusių meilę Dievui ir Tėvynei, draugams ir bičiuliams už diskusijas, padėjusias suvokti tautos kančios mastą. Tačiau čia pat dėkojate ir tiems KGB pareigūnams už Jums ir nelaimės draugams parodytą žmoniškumą, kurie padėjo išvengti griežtos bausmės, įspėjo nuo neapgalvoto poelgio ir kt. Argi tokių saugumiečių buvo?

– Aš nesu toks gilus analitikas, žmonių sielų inžinierius, kad galėčiau spręsti apie žmogų. Tačiau vienas kitas mano sutiktų KGB pareigūnų buvo žmoniški. Kapitonas Drelingas man pasirodė inteligentiškas, ypatingo psichologinio spaudimo iš jo nepatyriau. Buvau 19 metų vyras, tai nebuvo didelio vargo mane demaskuoti. Majoras Jurevičius neparodė perdėto pareigingumo mane persekiodamas, tad išvengiau pavojaus. Pulkininkas Miškinis sulaukė nuo neapgalvoto poelgio Justiniškių gatvės byloje. Esu linkęs pateisinti, o ne pasmerkti tuos, kurie likimo valia buvo kitoje barikadų pusėje. Nors mano širdis ir protas tam priešinasi, tačiau kaip krikščionis paklūstu pareigai mylėti savo priešus.

– O kaip atsitiko, kad Jūs patekote į KGB lizdą – tuometinį „inturistų“ (inostranije turisty – turistai užsieniečiai) viešbutį „Lietuva“, kur kiekvienas ištartas žodis pasiekdavo saugumiečių ausis?

– Tai atsitiko visai paprastai. Institute dirbau su mikroprocesoriais. Tai buvo dar mažai žinoma mokslo sritis Lietuvoje. Vienas pažįstamas pasiūlė dirbti viešbutyje, kur Ekonomikos instituto aspirantas Edikas ketino kurti kompiuterių mėgėjų klubą. Mane suviliojo ne tik to klubo perspektyva ir įdomus darbas, bet ir didesnis atlyginimas. Anuomet dar nežinojau, kad tas Edikas yra KGB pulkininko Vaigausko sūnus. Tai skaudi mano gyvenimo istorija. Mane atleido iš darbo su triukšmu ir džiaugiuosi, kad per stebuklą likau gyvas.

– Sakoma, kad laikas gydo žaizdas, tačiau Jūs rašote, kad negalima leisti laikui užgydyti visas žaizdas. Knygą skyrėte didvyrio mirtimi žuvusiam Zana-vykų krašto sukilėliui, Jūsų žmonos tėvui Jonui Kuliševičiui. Bet Jūs dar nebuvote gimęs, kai jis žuvo.

– Apie jį sužinojau iš žmonos, jos giminių pasakojimų ir jaučiau pareigą apie tai parašyti. Jis buvo tikras Lietuvos patriotas, žuvęs už Tėvynę. Iki rusų okupacijos 1940 m. Lietuvoje mylėti Tėvynę buvo savaime suprantama. Veikė jaunimo organizacijos – pavasarininkai, ateitininkai, skautai, kurių šūkis buvo „Dievui ir Tėvynei“. Tačiau šiandien Šakiuose J. Kuliševičius tiesiog pamirštas, jo atminimas neįamžintas. Stengsiuosi apie jį paskelbti rajono spaudoje, gal tada sukrus ir vietinė valdžia, kitos organizacijos.

– Koks tolesnis knygos likimas, ar ji pasieks Lietuvą?

– Romano ištraukos bus spausdinamos „Draugo“ laikraštyje, konkurso sąlygos ir teisės priklausos leidėjams, tad nežinau ar jis bus išleistas atskira knyga, kuri galėtų pasiekti Lietuvą.

– Dėkoju už pokalbį.